

Дзюбак Катерина Миколаївна, кандидат економічних наук, головний судовий експерт лабораторії економічних досліджень Одеського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України
ORCID ID: 0000-0001-9227-6538

ПРАВОВІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ, ЇЇ ПРИНЦИПИ ТА ЗАВДАННЯ

THE FORMATION OF A GREEN ECONOMY, ITS PRINCIPLES AND OBJECTIVES

Анотація. Статтю присвячено становленню зеленої економіки, її принципам та завданням. Наведено ретроспективний огляд світової та вітчизняної літератури щодо формування та уточнення поняття «зелена економіка». Охарактеризовано принципи формування зеленої економіки та стратегічні напрямки її реалізації. Здійснено порівняння концепцій «зеленої економіки», «зеленого зростання», «сталого розвитку», що дозволило виділити відмінні риси між ними. Розглянуто розвиток зеленої економіки через призму застосування інноваційних рішень у певних сферах людської діяльності на засадах провадження еколого-орієнтованої діяльності.

Ключові слова: зелена економіка, зелене зростання, блакитна економіка, принципи зеленої економіки, мета зеленої економіки, сталий розвиток.

Abstract. The article is devoted to the formation of a green economy, its principles and objectives. A retrospective review of the world and national literature on the formulation and clarification of the concept of “green economy” is presented. The principles of green economy formation and strategic directions of its implementation are characterized. A comparison of the concepts of “green economy”, “green growth”, and “sustainable development” is made, which allowed to highlight the distinctive features between them. The development of the green economy is considered through the prism of applying innovative solutions in certain areas of human activity on the basis of environmentally oriented activities.

Keywords: green economy, green growth, blue economy, principles of the green economy, goal of the green economy, sustainable development.

Вступ. Глобалізаційні процеси, що відбуваються в умовах зміни майбутнього нашої цивілізації, протікають в умовах глобального потепління, яке прямим чином впливає на «переозброєння» економіки країн світу та якість життя населення планети. Відповідно до звіту Програми ООН з навколишнього середовища, завдяки зниженню викидів CO₂, оголошеному на Всесвітній кліматичній конференції в Глазго в 2021 р. [1, с. 18], до кінця XXI ст. земля нагріється на 2,4–2,6°. Виходячи з поточної політики захисту клімату, ми знаходимося на рівні 2,8°. Це значно більше, ніж значення в 1,5°, узгоджене в Паризькій кліматичній угоді. Згідно з іншим звітом ООН, країни майже не покращили свої цілі. Після кліматичної конференції в Глазго 2021 р. лише 24 країни (з майже 200)

представили адаптовані кліматичні плани. За даними Всесвітньої метеорологічної організації (ВМО), концентрація метану в атмосфері досягла історичного максимуму в 2021 р., як і вуглекислий газ і закис азоту – кожен з моменту початку вимірювань цих парникових газів [2]. «Вугілля, газ і нафта не лише підігривають кліматичну кризу, але й завдають шкоди людському здоров'ю через високі температури, забруднення повітря та екстремальні погодні явища», – попереджають майже сто вчених у “Lancet Countdown 2022” [3]. У 2020 р. кількість людей, які постраждали від помірної або серйозної продовольчої безпеки, була на 98 млн вищою, ніж середній показник з 1981 по 2010 р.

Перефразовуючи дослідницю НАСА Кейт Марвел, «ми живемо в жахливому світі, і ми живемо в чудовому світі» [4]. Цей висновок підтверджує щорічний звіт Міжнародного енергетичного агентства (МЕА), опублікований у жовтні 2022 р., у якому йдеться наступне: «Нинішня енергетична криза – це можливість захистити клімат, а ренесанс викопних копалин є лише тимчасовим. Тому виглядає гірше, ніж є». Криза, спровокована вторгненням Росії в Україну, означає, що зараз багато країн намагаються прискорити енергетичний перехід [5]. Енергія вітру та сонця є можливістю для зростання та створення робочих місць, і очікується, що глобальні інвестиції в чисту енергію зростуть на 50 % до 2030 р. Можемо спостерігати, як світові енергетичні ринки змінюються та продовжать змінюватися й не лише в короткостроковій перспективі. Це надає підстави нам стверджувати, що світові економіко-орієнтовані тенденції будуть спрямовані на розвиток зеленої економіки у всіх сферах людської діяльності, поступово витісняючи класичні «шкідливо-ресурсномісткі» види економічної діяльності.

Матеріали та методи. Сутність, історію розвитку, особливості формування моделі «зеленої» економіки у різних країнах світу вивчали такі зарубіжні вчені, як: Девід Пірс, Аніл Марканді, Едвард Барб'є [6], Моллі Скотт Като [7], Індже Ропке [8], Баір Гомбоев, Ержені Зоменова [9]. Проблемам формування та розвитку «зеленої» економіки приділили увагу й вітчизняні вчені, серед яких: Володимир Захаров [10], Надія Пахомова [11], Валерій Геєць [12] тощо. Разом із тим, незважаючи на більш, ніж 20-річну історію концепції розвитку «зеленої» економіки, вона залишається відкритою для дискусії та продовжує розвиватись.

Методологічну основу роботи складають окремі наукові методи пізнання, зокрема: *логіко-семантичний* – для визначення сутності, особливостей розвитку зеленої економіки у світі; *системно-функціональний* – для вивчення принципів становлення зеленої економіки у парадигмі сталого розвитку суспільства; *порівняльно-правовий* – для ретроспективного аналізу особливостей реалізації концепції зеленої економіки в різних сферах людської діяльності; для надання критичного узагальнення концепцій «зеленої економіки», «зеленого зростання» та «сталого розвитку»; методи *математичної статистики* – під час кількісного порівняльного оцінювання та якісного аналізу одержаних результатів.

Результати. Щоб зрозуміти значущість, важливість та перспективність формування зеленої економіки, вважаємо доречним провести огляд еволюції цього поняття. Термін «зелена» економіка вперше зустрічається в 1989 р. у доповіді економістів-екологів (Д. Піарс, А. Маркандія, Є. Барбієр) [13], підготовленій для уряду Об'єднаного Королівства для розкриття наукових позицій щодо забезпечення сталого розвитку та його вимірювання. Цей термін розглядався в рамках допомоги економіці в реалізації екологічної політики. В подальшому в період з 1990 по 1994 рр. зміст цього поняття став включати вектор на глобальні екологічні проблеми, такі як: зміна клімату, вирубка тропічних лісів, виснаження озонового шару, втрата природних ресурсів у країнах, що розвиваються тощо. Тоді також було зроблено й висновок про те, що необхідно провести перегляд традиційної економічної моделі розвитку з огляду на екологічний егрегор трансформації суспільства.

У період з 1992 по 2005 р. відбувалися жваві дискусії з приводу становлення та впровадження «зелених» заходів у економічну політику країн, досягнення сталого розвитку світу, орієнтуючись на низьковуглецевий розвиток, визначено необхідність зміни способу та структури виробництва і споживання, подальший соціально-економічний розвиток ототожнювали з ненанесенням шкоди навколишньому середовищу. Для реалізації цих заходів пропонувалось підвищення ефективності та забезпечення сталого характеру використання ресурсів і виробничих процесів, скорочення масштабів деградації ресурсів, зменшення рівня забруднення навколишнього середовища, скорочення відходів.

У 2008 р. термін «зелена» економіка почали активно використовувати, коли мова йшла про антикризову політику, а саме при обговоренні аспектів «зеленого» стимулювання, у першу чергу, тих галузей, де масштабні державні інвестиції могли дати поштовх формуванню основ «зеленої» економіки. В результаті чого, у рамках заходів з економічного відновлення ряд національних урядів запровадив пакети «зелених» стимулів.

У червні 2009 р. ООН було оприлюднено заяву про підтримку «зеленої» економіки як засобу вирішення численних суспільних проблем [14], зокрема визначено, що економічне відновлення на основі глобальної «зеленої» економіки стане поворотним моментом для амбіційної та ефективної міжнародної відповіді на численні проблеми, що стоять перед людством.

2010 р. став знаменним у парадигмі наукового інтересу до проблеми формування зеленої економіки. Цьому сприяло ухвалення в березні 2010 р. Генеральною Асамблеєю ООН резолюції 64/236 [15], у якій визначено, що «зелена» економіка в контексті сталого розвитку та викорінення бідності є однією з двох ключових тем Саміту «Ріо+20». Після цього увага міжнародної спільноти до «зеленої» економіки та пов'язаних з нею інструментів стрімко зростає, що зумовило появу численних наукових і прикладних публікацій.

Робоче визначення «зеленої» економіки, яке активно цитується майже в усіх публікаціях, було запропоновано в Доповіді ЮНЕП «Ініціатива зеленої економіки», опублікованої у листопаді 2011 р. [16], за якою «зелена» економіка розглядається як така, що сприяє «...поліпшенню добробуту людей та соціальної рівності, значно зменшуючи екологічні ризики й екологічні дефіцити». На думку ЮНЕП, у «зеленій» економіці зростання доходів і зайнятості повинні забезпечуватись за рахунок державних і приватних інвестицій, які призводять до: зменшення викидів вуглецю і забруднення навколишнього середовища; підвищення ефективності використання ресурсів; запобігання втраті біорізноманіття; сприяння розширенню екосистемних послуг.

На саміті міністрів з охорони навколишнього середовища країн Латинської Америки і Карибського басейну, яка відбулась у 2013 р. під егідою ЮНЕП, було узгоджено визначення «зеленої» економіки як системи економічної діяльності, пов'язаної з виробництвом, розподілом і споживанням товарів і послуг, які призводять до підвищення добробуту людини впродовж тривалого часу, при цьому не піддаючи майбутні покоління значним екологічним ризикам або екологічному дефіциту.

Департамент з економічних і соціальних питань ООН (ЮНДЕСА) наводить своє визначення: «зелена» економіка – це економіка, яка призводить до поліпшення добробуту людини і скорочення нерівності, при цьому не піддаючи майбутні покоління значним екологічним ризикам та екологічному дефіциту. Вона прагне принести довгострокові соціальні вигоди для короткострокових заходів, спрямованих на пом'якшення екологічних ризиків. «Зелена» економіка є сприятливою компонентою загальної мети сталого розвитку [17, с. 53].

За переконаннями Міжнародної торгової палати, «зеленою» є економіка, де економічне зростання та екологічна відповідальність взаємодоповнюють одного, підтримуючи прогрес у соціальному розвитку [18].

У Стратегії «зеленої» економіки Південної Африки визначено, що впровадження «зеленої» економіки безумовно створює такі позитивні ефекти, як зростання економічної активності та використання у виробництві більш чистих технологій з низькими викидами вуглецю і мінімальним впливом на оточуюче середовище. А на конференції «Ріо+20» було висловлено, що «зелена» економіка може розглядатися як лінзи для фокусування на можливостях для просування економічних та екологічних цілей одночасно [19].

Аналізуючи наведені визначення, можна побачити, що в усіх них йдеться про мінімізацію впливу на навколишнє середовище, соціальну справедливість, забезпечення високого рівня добробуту. На наш погляд, більш точно розкривають зміст поняття «зелена» економіка вітчизняні вчені О. Чмир та Н. Захаркевич [11], фокусуючи увагу, насамперед, на ознаку забезпечення економічного і соціального прогресу на засадах еколого-орієнтованої діяльності. Всі інші

аспекти – забезпечення зайнятості, підвищення якості життя населення, структурних трансформацій та секторальних пріоритетів – розглядаються ними як важливими, але не вирішальними характеристиками. Під «зеленою» економікою ці автори пропонують розуміти систему відносин, що «охоплюють виробництво, розподіл, обмін та споживання, які будуються на засадах еколого-орієнтованої діяльності, підтримують збереження та відновлення оточуючого природного середовища і забезпечують мінімальний негативний вплив на нього за рахунок розвитку «зелених» секторів економіки і скорочення «коричневих», створення «зелених» робочих місць та виробництва «зелених» товарів і послуг» [11, с. 56]. Таким чином, зелена економіка є шляхом до сталого розвитку суспільства.

Метою «зеленої» економіки можна визначити формування дієвого середовища для економічного і соціального прогресу, що базується на мінімізації негативного впливу на довкілля та ефективному використанні природних ресурсів при збереженні гідного рівня життя населення. Досягнення визначеної мети «зеленої» економіки можливо за рахунок реалізації стратегічних напрямів, що зображені на рис. 1.

Рис. 1. Стратегічні напрями реалізації мети «зеленої» економіки

Джерело: складено автором за даними [20]

Формування «зеленої» економіки відбувається з урахуванням певної системи принципів, які також трактуються неоднозначно дослідниками, міжнародними організаціями й національними документами. Вперше принципи подальшого розвитку було визначено в Декларації Конференції Організації Об'єднаних Націй з проблем навколишнього середовища, підписаної 5–16 червня 1972 р. Так, було виділено 26 принципів, які визначали наступне: економічний та соціальний розвиток при одночасному дотриманні екологічної безпеки; розвиток міжнародного співробітництва; взаємна відповідальність країн за результатами діяльності; прийняття єдиних екологічних стандартів.

У 2005 р. Благодійною організацією «Фонд нової економіки», утвореною для правозахисної діяльності та поширення інноваційного досвіду у вирішенні екологічних, економічних та соціальних проблем, було проголошено 10 принципів високої якості життя, якими передбачалось: нульові викиди вуглецю; безвідходне виробництво; сталий розвиток транспорту; екологічно чисті матеріали; стале харчування; стале управління водними ресурсами; захист та відновлення існуючого біорозмаїття; відродження місцевої культури і збереження спадщини; створення сильної місцевої економіки та забезпечення справедливої міжнародної торгівлі; зміцнення здоров'я і забезпечення благополуччя населення [21].

Через 6 років Європейським агентством з навколишнього середовища було представлено доповідь «“Зелена” економіка: огляд оцінок оточуючого середовища Європи» [22], у якій було визначено основні принципи «зеленої» економіки. До них віднесено:

- орієнтацію на забезпечення сталого розвитку;
- рівність і справедливість і в межах одного покоління, і між поколіннями;
- обережність щодо потенційних впливів на суспільство і навколишнє середовище;
- адекватний облік природного та соціального капіталу (наприклад, за допомогою включення зовнішніх соціальних та екологічних ефектів, «зеленого» обліку, обліку витрат протягом усього життєвого циклу продуктів);
- стале й ефективне використання ресурсів, споживання і виробництво;
- внесок у досягнення наявних макроекономічних цілей за рахунок створення «зелених» робочих місць, викорінення бідності, підвищення конкурентоспроможності та забезпечення зростання в основних галузях економіки.

Вже у 2012 р. ООН при підготовці до Саміту Землі представила до уваги 15 принципів сталого розвитку та «зеленої» економіки, які були розроблені на підставі здобутків попередніх документів та наукових надбань (рис. 2).

Не оминула своєю увагою до принципів «зеленої» економіки й Коаліція зеленої економіки, яка розробила її 9 принципів: орієнтація на забезпечення сталого розвитку; рівність та справедливість; повага гідності особистості; ощадливість; участь; керованість; стійкість; ефективність; зв'язок поколінь.

Враховуючи вищенаведені підходи до визначення принципів «зеленої» економіки, можна зробити висновок, що всі вони ґрунтуються на засадах гуманності до навколишнього середовища. Але, виходячи з вищенаведених стратегічних напрямів досягнення цілі «зеленої» економіки, можна зробити висновок про доцільність їх групування в 10 принципів, які можуть у більш повній мірі передати унікальну сутність «зеленої» економіки. Ці принципи можна сформулювати так: 1) орієнтація на майбутнє; 2) вимірюваність та співставність; 3) стале виробництво та споживання; 4) соціальний розвиток; 5) суспільне співробітництво; 6) ресурсна ефективність; 7) екологічність; 8) економічність; 9) всеохопленість; 10) рівність та справедливість (табл. 1, див. с. 12).

Необхідно зазначити, що крім «зеленої» економіки, у світовій практиці зустрічаються ще й концепції «зеленого зростання» та «сталого розвитку», основною метою яких є забезпечення раціонального використання можливостей навколишнього середовища в процесі господарської діяльності з одночасним забезпеченням соціальної справедливості. Порівняльну характеристику наведених концепцій представлено в табл. 2 (див. с. 13).

Аналізуючи дані табл. 2, можна помітити схожість між трьома цими концепціями, які узгоджуються між собою та передбачають досягнення кінцевої мети – сталого розвитку. Проте ключовою відмінністю між «зеленою економікою» та «зеленим зростанням» є рівень їх реалізації, а саме: «зелене зростання» спрямовано на системні виклики, які охоплюють вищий рівень, на відміну від «зеленої економіки», реалізація якої ефективна на нижчому рівні, що передбачає

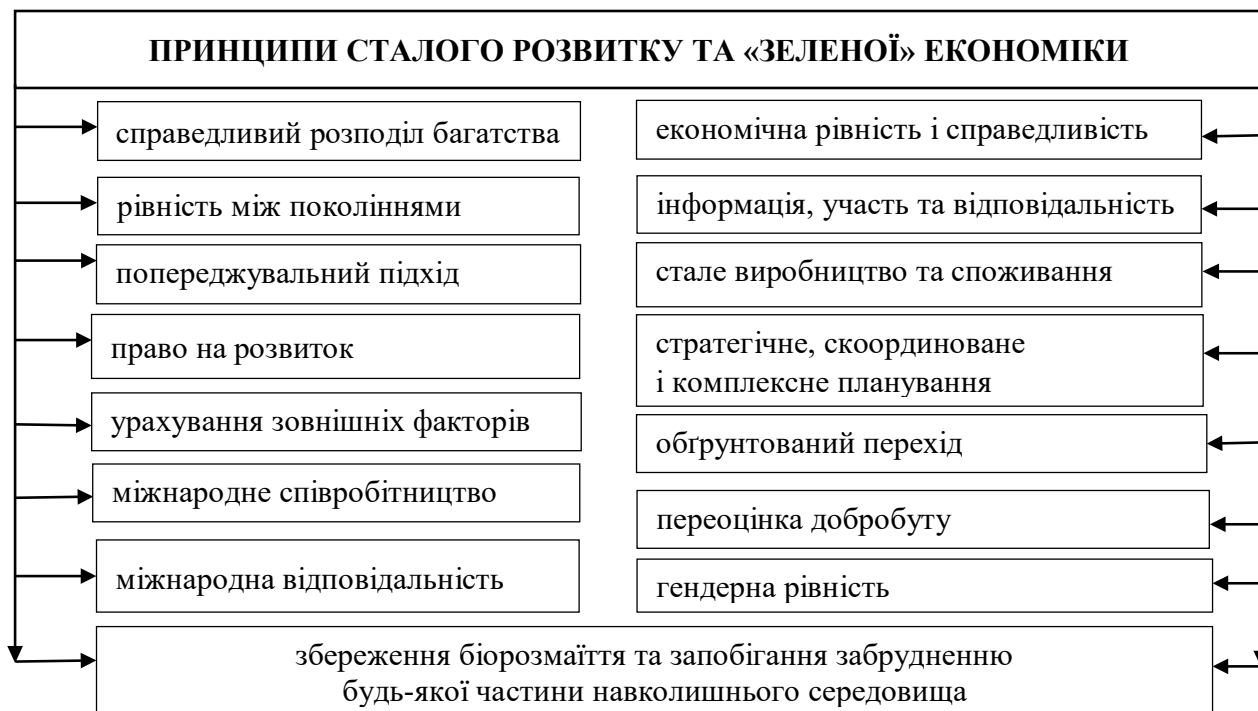

Рис. 2. Принципи сталого розвитку та «зеленої» економіки за версією ООН

Джерело: складено автором за даними [23]

екологізацію продуктів, процесів, послуг, технологій. При цьому важливою особливістю трьох зазначених концепцій є факт їх дуже повільного поширення та застосування в масштабах реального сектору світової економіки.

Необхідно зауважити, що на цей час концепція зеленої економіки реалізує наявні інноваційні рішення в таких сферах людської діяльності: сільське господарство, туризм, водне господарство, будівництво, рибальство, споживання енергетичних ресурсів та відновлювальної енергетики, лісове господарство, транспорт, управління відходами, вимірювання та управління (табл. 3, див. с. 14–15). З чого

Таблиця 1

Принципи «зеленої» економіки

Принципи	Пояснення
1. Орієнтація на майбутнє	Врахування наслідків економічної діяльності для існування наступних поколінь
2. Вимірюваність та співставність	Створення відкритої системи національних та міжнародних звітів щодо рівня економічного і соціального розвитку територій та їх впливу на стан довкілля, розроблення адекватних показників оцінювання суспільного розвитку, які враховували б екологічну складову
3. Стале виробництво і споживання	Переорієнтації з традиційних стандартів і моделей виробництва й споживання на новітні «зелені»
4. Соціальний розвиток	Зростання рівня зайнятості населення у «зелених» секторах економіки, підвищення рівня якості життя за рахунок зростання доходів та доступу до більш якісних ресурсів, забезпечення права громадян на особистісний розвиток
5. Суспільне співробітництво	Залучення широких кіл громадськості, бізнесу, урядових інституцій, міжнародних та неурядових організацій до спільних дій з формування «зеленої» економіки
6. Ресурсна ефективність	Підвищення рівня результативності використання ресурсів, їх вторинної переробки та збільшення економічного ефекту при скороченні негативних екологічних наслідків
7. Екологічність	Скорочення негативного антропогенного впливу на довкілля, зокрема – викидів парникових газів, твердих відходів, забруднення водойм та землі, збереження біорізноманіття та охорона навколишнього природного середовища, запровадження екологічної освіти населення
8. Економічність	Поточні витрати на впровадження «зелених» стандартів не мають стати обмеженням економічного розвитку, а повинні сприяти створенню основ для довгострокового розвитку
9. Всеохопленість	Впровадження засад «зеленої» економіки на всіх рівнях управління та у всіх сферах діяльності
10. Рівність та справедливість	Рівний доступ всіх до наявних природних ресурсів та справедливий їх розподіл

Джерело: складено автором за даними [24]

Таблиця 2

**Порівняння концепцій «зеленої економіки», «зеленого зростання»
та «сталого розвитку»**

Концепція	Аспект		
	соціальний	економічний	екологічний
«Зелена економіка»	Досягнення людством добробуту, соціальної справедливості, кращої якості життя, соціального розвитку, скорочення соціальної нерівності, справедливого доступу до обмежених ресурсів, задоволення потреб жінок і молоді	Економічне зростання, збільшення обсягу доходів і зайнятості, залучення державних та приватних інвестицій, формування гнучкої економіки, створення нової економічної діяльності	Скорочення екологічних ризиків, дефіциту, викидів вуглекислого газу в атмосферу і забруднення навколишнього середовища; підвищення ефективності використання ресурсів та енергії; запобігання втрати біорозмаїття та екосистемних послуг у межах екології планети; вимога від усіх суб'єктів господарювання екологічної відповідальності та обмеження навантаження на екологічну систему
«Зелене зростання»	Досягнення добробуту, зокрема соціального, забезпечення доступу найбідніших верств населення до основних товарів; задоволення попиту в харчовому виробництві, наданні транспортних послуг, будівництві житла та наданні енергії	Економічне зростання і розвиток; сталий економічний прогрес із урахуванням стану навколишнього середовища, більш еластичне, стабільне, кероване якісне економічне зростання за рахунок нових двигунів, зелених технологій, інновацій, нових робочих місць, а не шляхом нарощування ВВП	Захист, підтримка та збереження природних активів, створення низьковуглецевого виробництва, ефективного використання меншої кількості ресурсів та енергії, зменшення кількості викидів та мінімізації забруднення і впливу на навколишнє середовище; забезпечення кліматичної та екологічної стійкості; налагодження гармонії між економічними інтересами та станом навколишнього середовища та його охорони
«Сталий розвиток»	Збереження людського капіталу, та скорочення кількості руйнівних конфліктів, справедливий розподіл ресурсів між всіма членами суспільства, досягнення гідного життя та благополуччя	Обмеження зростання виробництва і споживання в економічно розвинених країнах, підтримка сталого масштабу економіки, розробка та впровадження нових технологій, зменшення інвестицій у галузі, що експлуатують природу	Стабільність біологічних і фізичних систем шляхом підтримки використання вторинної сировини, мінімізації кількості відходів, поширення відтворювальних джерел енергії, будівництва очисних споруд, заводів із переробки побутового й промислового сміття, зменшення площ під смітниками

Джерело: складено автором за даними [25]

можна зробити висновок, що зелена економіка спрямована на стимулювання розвитку та впровадження інноваційних технологій, які дозволяють усунути або мінімізувати вплив виробничої діяльності людини на формування дисбалансів для всього довкілля [42].

Таблиця 3

Реалізація концепції зеленої економіки у сферах людської діяльності

Сфера діяльності	Характеристика реалізації
1	2
Сільське господарство	Покращення родючості ґрунтів; більш ефективно і стале використання водних ресурсів; розширення спектру сільськогосподарських культур та тваринництва; збереження біорозмаїття; механізація процесів на рівні фермерських господарств
Будівництво	Встановлення стандартів екологічного будівництва; надання фіскальних та фінансових стимулів для екологічного будівництва; запровадження екологічної сертифікації будівель
Споживання енергетичних ресурсів та відновлювальна енергетика	Стимулювання виробництва зеленої та чистої енергії; скорочення обсягів генерації енергії з використанням викопного палива; фінансова та фіскальна підтримка виробництва енергії з відновлюваних джерел
Рибальство	Відновлення виснажених запасів риби; скорочення надлишкових потужностей з виробництва рибної продукції; обмеження риболовного судноплавства
Лісове господарство	Скорочення вирубки лісів; активізація заходів із лісовідновлення; сертифікація процесів лісозаготівлі; збільшення платежів за екосистемні послуги; створення механізмів для стимулювання спільного використання пільг, розвиток партнерства на рівні територіальних громад
Туризм	Розвиток зеленого туризму та посилення ролі територіальної громади у створенні доданої вартості в ланцюгах зі створення і провадження туристичних послуг
Транспорт	Створення системи екологічного транспорту з урахуванням оптимізації кількості або зменшення кількості подорожей через інтеграцію процесів планування землекористування й транспортування, локалізацію виробництва й споживання необхідних товарів; використання більш екологічних видів транспорту (громадський та немоторизований, залізничний та водний транспорт для перевезення вантажів); вдосконалення та подальший розвиток транспортної техніки, диверсифікація видів палива для мінімізації соціальних та екологічних наслідків у розрахунку на кожний кілометр
Управління відходами	Усунення прямого впливу економічного зростання на процеси генерування відходів шляхом скорочення темпів формування відходів від електронно-побутової техніки, збільшення обсягів та глибини переробки біомаси, використання її в якості енергетичного ресурсу

Закінчення таблиці 3

1	2
Водні ресурси	Поступове зростання дефіциту доступної питної води і необхідним є суттєве збільшення інвестицій у покращення якості та ефективності процесів водопостачання, підвищення ефективності використання водних ресурсів, збільшення відрахувань за користування водою, вдосконалення механізмів забезпечення водними ресурсами територій, де відчувається її дефіцит
Процедури вимірювання та управління	Створення системи метрик та контролю за показниками викидів у атмосферу, екологічного оподаткування, показників та індикаторів матеріальних потоків у межах всієї економіки

Джерело: складено автором за даними [27]

Перспективним та більш ефективним напрямком розвитку концепції зеленої економіки з погляду взаємозв'язку між економічним розвитком та станом довкілля на сьогоднішній день є формування концепції *блакитної економіки*, яка також має назву «зелена економіка версії 2.0». Автор концепції блакитної економіки Гюнтер Паулі [28] відзначив, що на шляху трансформації економічної моделі господарювання важлива роль належить зеленій економіці, проте, її сьогодні недостатньо з огляду на те, що результат провадження зеленої економіки полягає у скороченні викидів парникових газів та забруднюючих речовин. Також гальмуючим фактором формування зеленої економіки на міжнародному рівні є застосування заходів, недостатніх для її повної реалізації, а ймовірність подальшого зростання рівня температури на поверхні земної кулі залишається надзвичайно високою. Тож відмінність блакитної економіки від зеленої полягає не просто у збереженні наявних природних ресурсів, а в їх регенерації. Крім того, блакитна економіка передбачає розповсюдження локального виробництва необхідних товарів та послуг, що дозволить розвивати економіку нерозвинених та слаборозвинених країн, створюючи нові робочі місця, тим самим максимізуючи мультиплікативний ефект у країнах, що розвиваються [29, с. 43].

Висновки. Кожна з представлених концепцій («зелена економіка», «зелене зростання», «сталий розвиток», «блакитна економіка») є тотожними та/або покращеними версіями одна одної, які направлені на забезпечення формування умов для сталого розвитку більш високотехнологічними й інноваційними способами. Проте, треба констатувати, що на сьогоднішній день формування блакитної економіки є лише в теоретичному вимірі та в довго довштотроковій перспективі, навіть на рівні розвинених країн світу, однією з причин чого є повільний розвиток зеленої економіки. Зелена економіка має підготувати плацдарм для можливості впровадження блакитної економіки. Саме тому вважаємо майбутні наукові вишукування направляти на висвітлення перспективності та неминучої необхідності подальшого розвитку зеленої економіки.

Перелік використаних джерел:

1. Програма «Екологізація економіки в країнах Східного партнерства»: Greening Economies in the European Union's Eastern Partnership Countries (EaP GREEN). URL: http://ndei.me.gov.ua/pdf/EAP_GREEN.pdf (дата звернення: 19.11.2023).
2. The official site of Green Bonds Market Summary 2019, Reports February 2020. URL: https://www.climatebonds.net/files/reports/2019_annual_highlights-final.pdf (дата звернення: 19.11.2023).
3. Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication. New York : United Nations Environment Programme, 2011. 52 p.
4. Noh H. J. Financial Strategy to Accelerate Green Growth. ADBI Working Paper 866. Tokyo : Asian Development Bank Institute. URL: <https://www.adb.org/publications/financial-strategy-accelerate-green-growth> (дата звернення: 11.11.2023).
5. Pearce D. Blueprint for a green economy. London : Earthscan Publications ltd, 1989. 193 p.
6. Cato M. Green Economics: An Introduction to Theory, Policy and Practice. London : Earthscan, 2009. 224 p.
7. Common M. Ecological Economics: An Introduction. New York : Cambridge University Press, 2005. 552 p.
8. Global Green New Deal Policy Brief. Geneva : UNEP, Economics and Trade Branch, International Environment House, 2009. 16 p.
9. History of the equator principles. URL: <http://www.equatorprinciples.com/index.php/about/history-of-the-eps> (дата звернення: 27.11.2023).
10. Запровадження зелених облігацій в Україні як інструмент залучення інвестицій в проекти з енергоефективності та ВДЕ. URL: https://saee.gov.ua/sites/default/files/Green_bonds_Ukraine.pdf (дата звернення: 14.10.2023).
11. Пахомова Н. Структурні перетворення в умовах формування «зеленої» економіки: виклики для української держави та бізнесу. *Економіка України*. 2012. № 3 (43). С. 18–24.
12. Маркевич К., Сіденко В. «Зелені» інвестиції в сталому розвитку: світовий досвід та український контекст. Видання серії «Бібліотека Центру Разумкова». 2019. URL: http://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_ZELEN_INVEST.pdf (дата звернення: 23.10.2023).
13. Kennet M. Editorial: Progress in Green Economics: ontology, concepts, and philosophy. Civilisation and the lost factor of reality in social and environmental justice. *International Journal of Green Economics*. 2007. Vol. 1. 276 p.
14. Організація Об'єднаних Націй (ООН) : вебсайт. URL: <http://www.un.org/ru/> (дата звернення: 02.09.2023).
15. Moroz V. Ecological modernisation of the Ukrainian economy as a prerequisite for green growth. *Modernization of socio-economic development of Ukraine: challenges and prospects* : collective monograph. Lviv – Torun : Liha-Pres, 2019. URL: <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/view/25/275/611-1> (дата звернення: 15–19.11.2023).
16. Peszko Gr. Environmental financing in European economies in transition. *Environmental and resource economics*. 1998. № 11. P. 521–538.
17. Isaak R. Green Logic: Ecopreneurship, Theory and Ethics. Sheffield: Greenleaf, 1998. 144 p.
18. Jacobson M. Z. 100% Clean and Renewable Wind, Water, and Sunlight (WWS). All Sector Energy Roadmaps for 139 Countries of the World. 2017. URL: <http://web.stanford.edu/group/efmh/jacobson/Articles/I/CountriesWWS.pdf> (дата звернення 15.10.2023).
19. Allen C. A guidebook to the Green Economy. Issue 1: Green Economy, Green Growth and Low-Carbon Development – history, definitions and a guide to recent publications Division for Sustainable Development. New York : UNDESA, Division for Sustainable Development, 2012. 65 p.
20. Таранюк К. Розвиток фінансового механізму екологосбалансованого розвитку регіону. *Вісник СумДУ*. Серія «Економіка». 2009. № 2. С. 140–145.
21. Бублик М., Бей М. Особливості «зеленої» економіки та основні інструменти її трансформування в соціально-орієнтовану систему. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 4. С. 29–34.

22. Васильєв В. В. Шляхи підвищення результативності українських підприємств. *Фондовий ринок*. 2009. № 12. С. 11–14.
23. Железний А. Оцінка реалізації проєктів за схемою зелених інвестицій в Україні. Київ : Національний екологічний центр України, 2013. 23 с.
24. Інвестиції в «зелену економіку» [Електронний ресурс]. URL: <http://www.greenmind.com.ua/upload/forum2013/daria-revina.pdf> (дата звернення: 05.11.2023).
25. Латипова В. Екологічне страхування як метод управління ризиком природокористування. *Екологічний консалтинг*. 2001. № 3. С. 2–6.
26. Міщенко В. Віртуалізація еколого-економічного механізму природокористування. URL: <http://dual.rainbow.gov.ua/> (дата звернення: 16.11.2023).
27. Пугачова Н. Теоретичні аспекти формування «зеленої» економіки в контексті сталого розвитку. *Ефективна економіка*. 2019. № 12. С. 5–12. URL: <http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=ua&z=2525> (дата звернення: 12.10.2023).
28. Розвиток відновлювальних джерел енергії в Україні. URL: https://zhytlo.in.ua/ua/napryamok/chista_energiya/rozvitok_vdnovlyuvalnih_dzherel_energ_v_ukran.html (дата звернення: 12.11.2023).
29. Хлобистов Є. Фінансові механізми екологічної політики. *Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право)*. 2004. Вип. 3–4. С. 744–752.

References:

1. Prohrama “Ekolohizatsiia ekonomiky v krainakh Skhidnoho partnerstva”: Greening Economies in the European Union’s Eastern Partnership Countries (EaP GREEN). Retrieved from http://ndei.me.gov.ua/pdf/EAP_GREEN.pdf
2. The official site of Green Bonds Market Summary 2019, Reports February 2020. Retrieved from https://www.climatebonds.net/files/reports/2019_annual_highlights-final.pdf
3. Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication (2011). New York: United Nations Environment Programme. 52 p.
4. Noh, H. J. Financial Strategy to Accelerate Green Growth. ADBI Working Paper 866. Tokyo: Asian Development Bank Institute. Retrieved from <https://www.adb.org/publications/financial-strategy-accelerate-green-growth>
5. Pearce, D. (1989). *Blueprint for a green economy*. London: Earthscan Publications Ltd. 193 p.
6. Cato, M. (2009). *Green Economics: An Introduction to Theory, Policy and Practice*. London: Earthscan. 224 p.
7. Common, M. (2005). *Ecological Economics: An Introduction*. New York: Cambridge University Press. 552 p.
8. *Global Green New Deal Policy Brief*. (2009). Geneva: UNEP, Economics and Trade Branch, International Environment House. 16 p.
9. History of the equator principles. Retrieved from <http://www.equatorprinciples.com/index.php/about/history-of-the-eps>.
10. State Energy Efficiency of Ukraine (n. d.). *Zaprovadzhennia zelenykh oblihaty v Ukraini yak instrument zaluchennia investytsii v proekty z enerhoefektyvnosti ta VDE* [Introduction of green bonds in Ukraine as a tool for attracting investments in energy efficiency projects and RES]. Retrieved from https://sae.gov.ua/sites/default/files/Green_bonds_Ukraine.pdf [In Ukrainian].
11. Pakhomova, N. (2012). *Strukturni peretvorennia v umovakh formuvannia “zelenoi” ekonomiky: vyklyky dlia ukrainskoi derzhavy ta biznesu* [Structural transformations in the conditions of formation of “green” economy: challenges for the Ukrainian state and business]. *Ekonomika Ukrainy*. № 3(43). P. 18–24. [In Ukrainian].
12. Markevych, K., Sidenko, V. (2019). “Zeleni” investytsii u stalomu rozvytku: svitovi dosvid ta ukrainskyi kontekst. *Vydannia serii “Biblioteka Tsentru Razumkova”*. Retrieved from http://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_ZELEN_INVEST.pdf [In Ukrainian].
13. Kennet, M. (2007). Editorial: Progress in Green Economics: ontology, concepts, and philosophy. *Civilisation and the lost factor of reality in social and environmental justice. International Journal of Green Economics*. Vol. 1. 276 p.

14. United Nations (n. d.). Orhanizatsiia Obiednanykh Natsii (OON): Web-Site [United Nations (UN): website]. Retrieved from <http://www.un.org/ru/> [In Ukrainian].

15. Moroz, V. (2019). Ecological modernisation of the Ukrainian economy as a prerequisite for green growth. Modernization of socio-economic development of Ukraine: challenges and prospects: collective monograph. Lviv – Torun: Liha-Pres. Retrieved from <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/view/25/275/611-1>

16. Peszko, Gr. (1998). Environmental financing in European economies in transition. *Environmental and resource economics*. № 11. P. 521–538.

17. Isaak, R. (1998). Green Logic: Ecopreneurship, Theory and Ethics. Sheffield: Greenleaf. 144 p.

18. Jacobson, M. Z. (2017). 100% Clean and Renewable Wind, Water, and Sunlight (WWS). All Sector Energy Roadmaps for 139 Countries of the World. Retrieved from <http://web.stanford.edu/group/efmh/jacobson/Articles/I/CountriesWWS.pdf>

19. Allen, C. (2012). A guidebook to the Green Economy. Issue 1: Green Economy, Green Growth and Low-Carbon Development – history, definitions and a guide to recent publications Division for Sustainable Development. New York: UNDESA, Division for Sustainable Development. 65 p.

20. Taraniuk, K. (2009). Rozvytok finansovoho mekhanizmu ekolohosbalansovanoho rozvytku rehionu [Development of the financial mechanism of ecological balanced development of the region]. *Visnyk SumDU. Seriia "Ekonomika"*. № 2. P. 140–145. [In Ukrainian].

21. Bublyk, M., Bei, M. (2016). Osoblyvosti "zelenoi" ekonomiky ta osnovni instrumenty yii transformuvannya v sotsialno-oriientovanu system [Features of "green" economy and basic tools for its transformation into a socially oriented system]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. № 4. P. 29–34. [In Ukrainian].

22. Vasyliiev, V. (2009). Shliakhy pidvyshchennia rezultatyvnosti ukrainskykh pidpriemstv [Ways to increase the performance of Ukrainian enterprises]. *Fondovyi rynek*. № 12. P. 11–14. [In Ukrainian].

23. Zhelieznyi, A. (2013). Otsinka realizatsii proektiv za skhemoiu zelenykh investytsii v Ukraini [Assessment of project implementation according to the green investment scheme in Ukraine]. Kyiv: Natsionalnyi ekolohichnyi tsentr Ukrainy. 23 p. [In Ukrainian].

24. N. a. (n. d.). Investytsii v "zelenu ekonomiku" [Investments in the Green Economy]. Retrieved from <http://www.greenmind.com.ua/upload/forum2013/daria-revina.pdf> [In Ukrainian].

25. Latypova, V. (2001). Ekolohichne strakhuvannya yak metod upravlinnia ryzykom pryrodokorystuvannya [Environmental insurance as a method of environmental risk management. Ecological consulting]. *Ekolohichnyi konsal'tynh*. № 3. P. 2–6. [In Ukrainian].

26. Mishchenko, V. (n. d.). Virtualizatsiia ekoloho-ekonomichnoho mekhanizmu pryrodokorystuvannya [Virtualization of the ecological and economic mechanism of nature management]. Retrieved from <http://dual.rainbow.gov.ua/> [In Ukrainian].

27. Puhachova, N. (2019). Teoretychni aspekty formuvannya "zelenoi" ekonomiky v konteksti staloho rozvytku [Theoretical aspects of formation of "green" economy in the context of sustainable development]. *Efektivna ekonomika*. № 12. P. 5–12. Retrieved from <http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektivna-ekonomika&s=ua&z=2525> [In Ukrainian].

28. N. a. (n. d.). Rozvytok vidnovliuvalnykh dzherel enerhiiv Ukraini [Development of renewable energy sources in Ukraine]. Retrieved from https://zhytlo.in.ua/ua/napryamok/chista_energija/rozvitok_vdnovlyuvalnih_dzherel_energ_v_ukran.html [In Ukrainian].

29. Khlobystov, Ye. (2004). Finansovi mekhanizmy ekolohichnoi polityky [The financial mechanisms of environmental policy]. *Stratehiia rozvytku Ukrainy (ekonomika, sotsiologhiia, pravo)*. Vol. 3–4. P. 744–752. [In Ukrainian].

